

DEMÉNY PÉTER

MI A LEGTÖBB?

Szilágyi Márton: „Miért én éltem, az már dúlva van”. *Vörösmarty-tanulmányok*

■ A monográfiával úgy vagyunk, mint a regényből készült filmmel: mindkét esetben nehéz eltekinteni az ihletéstől. Hirdetheti az ember, hogy ha a film önálló, szuverén alkotás, akkor teljesen mindegy, hogy a *Moby Dick*ből vagy *A három testőr*ből készült, láthatatlan szálakon, hajszálereken keresztül a regény mégis befolyásolja az olvasatot.

Ugyanez a helyzet, mint már említettem, a monográfiával is. Nehezen heverjük ki, hogy Gion Nándorról két tanáros értelmezés készült, mikor az ő prózája kiváltképpen a varázsos életművek közé tartozik, és örülünk, hogy Nádasról olyan sokféle ágazó, mindenre figyelő elemzés született, mint amilyent Balassa Péter írt.

Szilágyi Mártonnak immár a második könyvéről írok. Sem Arany János, sem Vörösmarty nem tartozik a „korszakomba”, ha ez alatt azt értjük, hogy szüntelenül velük foglalkozom – ám érdeklődésem homlokterébe tartozik mindkettő. És akárcsak az Arany-könyv esetében, itt is úgy érzem, Szilágyi megfelelő fegyverzetben és megfelelő harcmodort választva vágott neki a nagy útnak.

Hozzá kell tenni persze, hogy míg az Arany-könyvet *valóban* monográfiának szánta a szerző, addig ennek a kötetnek az alcíme: *Vörösmarty-tanulmányok*. Ám Szilágyi annyira felkészült mindenből, annyira körültekintő és alapos, hogy bizvást tekinthetjük ezt is egy szövegvilág minden útját bejáró opusnak. Hogy ez csupán az *irodalmi* szövegvilág, az viszont igaz.

Az is feltűnik, milyen jók Szilágyi címválasztásai. A „mi vagyok én?” a *Válasz Petőfinek* című versből való, mely reagálás egy nemes gesztusra és egyben öndefiníciós kísérlet, Arany örök kételkedését jelzi. „Miért én éltem, az már dúlva van” – ez a *(Setét eszmék borítják...)* című, 1849. október 10-én Gebén írt vers részlete, és a tanulmánykötet szerzője így magyarázza a választást: „...ha Vörösmartyra kellett koncentrálnom, könnyebb volt elviselnem így a körülményeket. S nyilván az sem volt véletlen, hogy egy ilyen helyzetben éppen Vörösmartyra tudtam koncentrálni.” (35.) A körülmények alatt Szilágyi egyrészt édesapja halálát, másrészt a ninivei hatalmak packázásait érti; a mélyebb lényeg azonban az utolsó mondat fényében az, hogy Vörösmarty belül is tragédiára, összeomlásra hajlott.

Ennek a hosszan tartó s a könyv megírása körüli időszakban személyesé váló érdeklődésnek az eredménye ez az egészen kiváló kötet, mely egy kerek szerkezetben beszél Vörösmarty sűrűn elemzett műveiről, hiszen a *Zalán futása*, a *Délsziget*, a *Rom*, a *két szomszédvár*, a *Csongor és Tünde*, a *Szép Ilonka* és a *Szózat* igazán nem tolódott a feledés homályába, noha a *Bevezetés* című rész *Egy Vörösmarty-könyv alapvonalai és segédegyenesei* című tanulmányából kiderül, hogy ez látszat csupán: bár gyakran emlegették őket, rég nem gyűjtötték össze és próbálták egy pontba tömöríteni a különböző értelmezéseket: „...az utolsó, átfogó monog-

ráfíának még mindig Tóth Dezső munkája tekinthető, amely 1957-ben (!) látott napvilágot.” (13.) Ebből a hiányból is adódik, hogy Szilágyi majdnem kizárólag olyan művekkel foglalkozik, amelyekre már az iskolából, az egyetemről pedig még inkább emlékezünk.

Más tehát a szakmai és a mondhatni közönség-emlékezet. Van az erudíciónak egy olyan szintje, ahol már az összefoglaló is eredetinek tűnik, illetve vannak azok a *szempontok*, amelyek révén a közismert elmozdul, és másik arcát mutatja. A *Marót bán* értelmezése például indokoltá teszi Szilágyinak azt a kijelentését, melyet egy interjúban tett: „Miközben írtam a könyvet, a magam számára több Vörösmarty-művet is újra felfedeztem, azaz rányílt a szemem arra, mennyire izgalmas és fontos szövegek lappanganak ez életműben. Csak egy példa: egyre kevésbé értem, a magyar színház hogyan felejthette el a *Marót bánt*.” (*Litera.hu*, 2021. október 27.) És ha én magam nem is lennék roppant kíváncsi a *Marót bán* előadására, az mindenképpen szép és megnyerő, ahogy a tanulmányíró kimozdítja a korabeli recepció hangsúlyosan *irodalmi* érveit: „...ha színházi logikával gondolkodunk,

akkor egy ilyen, érzelmileg ingadozó s nem kiismerhető nőalaknak (ti. az Idének) a megteremtése komolyabb színészi lehetőséget jelentett.” (147.)

„Szükséges világos distinkciókat tennünk: mire elegendő a tőlünk áttekintett szöveganyag tanúsága, s mi az, amit onnan nem láthatunk be.” (242.) Ez a mondat a *Vallás és mentalitás: Vörösmarty antropológiája* című, a *Befejezésben* közölt tanulmányból való, s a *Művek és problémák* tömböt követi. Szilágyi végig világos distinkciókat tesz, ami természetesen csak annyit jelenthet, hogy *ígyekszik* világos distinkciókat tenni; s ez a legtöbb. Hiszen mindannyiunkat befolyásolnak dolgok, és a források is értelmezni kell; nem tudjuk, mi az igazság, pontosabban a saját igazságunkat találhatjuk meg. A maximum, amire irodalomtörténész törekedhet, az, hogy a saját igazságát a lehető legkörültekintőbben tárja fel, ez minél közelebb essen a *sejthető* igazsághoz, és a szerző ne tévessze össze az igazsággal – s e három kritériumnak Szilágyi visszafogottan és hibátlanul megfelel.

A „*Miért én éltem, az már dúlva van*” tisztességes tanulmánykötet az erkölcs és a szellem szempontjából egyaránt.

MOSZKVA TRÓJAI FALOVA/ KOMMUNISTA IRREDENTÁK/ GENERÁCIÓS KITÖRÉSI KÍSÉRLET? Főcze János: *A MADOSZ. Baloldali magyar történet a Román Királyságban, 1934–1944*

■ Erdély: fényes középkor, dicsőséges Fejedelemség, regényes Tündérkert, táncházmozgalom, román–magyar viszálykodás, megélt kisebbségi lét. Főcze János könyvének első gondolatai egy képzeletbeli Erdély-kép valószínűsíthető aspektusait villantják fel. Teszi

ezt azzal a szándékkal, hogy már az elején felhívja a figyelmet és aláhúzza: „Erdély huszadik százada egyértelműen nem része még ennek az emlékezeti körképnek”. Később ehhez hozzáteszi, hogy Erdély kapcsán nemcsak a nagy sorsfordító események lehetnek érdeke-